

Ewelina Malendowicz¹

Edukacja jako przedmiot zainteresowań polskich partii politycznych w drugim dziesięcioleciu XXI w. Analiza wybranych programów wyborczych

Streszczenie: Celem artykułu jest refleksja nad pluralizmem planów i projektów systemu edukacji szkolnej w Polsce w końcu drugiej dekady XXI w. oraz stanowisk partii politycznych dotyczących reform oświaty dzieci i młodzieży. Hipotezą badawczą w artykule jest założenie, że programy wyborcze polskich partii politycznych cechuje pluralizm wizji edukacji. Są one częściej propozycjami reform dostosowujących edukację do zadań współczesnej gospodarki, rynku i przemian społecznych, niż propozycjami na rzecz głębokich zmian. Zastosowaną metodą badawczą w artykule jest analiza dokumentów źródłowych, tj. programów partii politycznych, a także ich analiza porównawcza. Analizie poddano aktualne w drugiej dekadzie XXI stulecia programy 14 partii politycznych. Były to: Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD), Unia Pracy (UP), Polska Partia Pracy – Sierpień'80 (PPP-S'80), Partia Razem, Wiosna, Partia Zieloni, Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL), Stronnictwo Demokratyczne (SD), Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej (PO), Nowoczesna,

¹ Mgr Ewelina Malendowicz, Szkoła Podstawowa nr 56 z oddziałami integracyjnymi w Bydgoszczy, adres e-mail: emalend@interia.pl, ORCID: 0000-0003-2463-9573.

Prawo i Sprawiedliwość (PiS), Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja (KORWiN), Prawica Rzeczypospolitej, Ruch Narodowy (RN).

Słowa kluczowe: partia polityczna, program wyborczy, edukacja, reforma, nauczyciel, uczeń

Wstęp

Problematyka edukacji nie jest głównym przedmiotem postulatów i propozycji programowych polskich partii politycznych, nie jest też częstym przedmiotem badań naukowców. Dlatego na uwagę zasługuje monografia zredagowana przez Grzegorza Radomskiego pt. *Problematyka edukacji w polskiej myśli politycznej po 1989 roku*, wydana w 2019 r. (Radomski, 2019) oraz publikacje Sylwii Łukasik-Gębskiej: rozdział pt. *Problematyka edukacji w programach wyborczych polskich partii politycznych w 2015 roku*, opublikowany w opracowaniu zredagowanym przez Grzegorza Radomskiego, Michała Strzeleckiego i Katarzynę Sopolnińską pt. *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku* z 2018 r. (Łukasik-Gębska, 2018) oraz artykuł pt. *Koncepcje edukacji w programach wyborczych wybranych polskich partii politycznych z 2011 i 2015 roku*, opublikowany w czasopiśmie „Społeczeństwo. Edukacja. Język” w 2016 r. (Łukasik-Gębska, 2016). Koncepcje polityczne partii z okresu, którego dotyczy artykuł, były przedmiotem opracowania źródłowego Inki Słodkowskiej (Słodkowska, 2018), jednakże autorka niniejszego artykułu oparła się na dokumentach opublikowanych w Internecie, dostępnych w czasie przygotowywania go. Programy były także przedmiotem analiz innych autorów monografii i artykułów, ale problematyka edukacji nie stanowiła dla nich najczęściej głównego tematu.

Już pobieżna analiza programów wyborczych głównych ugrupowań dowodzi, że tematyka gospodarcza, społeczna czy problematyka demokracji i bezpieczeństwa, stanowią zagadnienia, którym partie w dokumentach programowych poświęcają więcej miejsca. Niemniej

kolejne reformy systemu edukacji, ich przebieg i konsekwencje, stają się przedmiotem zainteresowań środków masowego przekazu, a to z kolei wpływa na aktywność polityków w tej dziedzinie. Dlatego autorka podjęła zadanie przeprowadzenia analizy tematyki edukacji, która była składnikiem programów polskich partii politycznych. Analizie poddano aktualne w drugim dziesięcioleciu XXI w. programy 14 partii politycznych, choć wykorzystano także dokumenty z okresu wcześniejszego. Były to w kolejności: Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD), Unia Pracy (UP), Polska Partia Pracy – Sierpień'80 (PPP-S'80), Partia Razem, Wiosna, Partia Zieloni, Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL), Stronnictwo Demokratyczne (SD), Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej (PO), Nowoczesna, Prawo i Sprawiedliwość (PiS), Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja (KORWiN), Prawica Rzeczypospolitej, Ruch Narodowy (RN). Taka kolejność podyktowana była podobieństwami programowymi partii. Do analizy wybrano programy tych ugrupowań, uznając, że są to partie, których koncepcje odzwierciedlają pluralizm proponowanych rozwiązań oraz stanowisk wobec problemów oświaty i edukacji w znaczeniu systemu. Pominięto programy tych komitetów wyborczych i organizacji politycznych, które nie zawierały treści dotyczących edukacji, albo ugrupowań nieznaczących, a także antysystemowych. Ostatnie były, według autorki, na tyle nieszablonowe i oryginalne, że zasługują na odrębne badania i opracowanie. Dla porządku można wspomnieć o anarchistach czy libertarianach, którzy proponują zniesienie przymusu szkolnego, albo o ruchach neofaszystowskich, dla których edukacja ma stanowić narzędzie indoktrynacji dla osiągnięcia celów partii rządzących.

Celem artykułu jest podjęcie refleksji nad pluralizmem planów i projektów systemu edukacji szkolnej w Polsce w końcu drugiej dekady XXI w. oraz stanowisk partii politycznych dotyczących reform oświaty dzieci i młodzieży. Autorka sformułowała następujące pytania badawcze służące osiągnięciu założonego celu: czego dotyczyły podobieństwa i różnice pomiędzy programami partii politycznych w zakresie edukacji?, jaki był stosunek partii politycznych do problematyki oświaty?, czy zmiany w edukacji proponowane przez partie miały charakter głęboki czy reformatorski? Kierując się tymi

pytania, autorka uznała, że propozycje programowe polskich partii politycznych cechuje pluralizm rozwiązań w zakresie przemian w edukacji. Są one częściej propozycjami reform dostosowujących edukację do wymogów współczesnej gospodarki, rynku i przemian społecznych, niż propozycjami gruntownych zmian. W nawiązaniu do tego można stwierdzić, że rację mają Witold Wojdyło i Michał Strzelecki, według których „wychowanie należy traktować jako istotny składnik transformacji ustrojowo-społecznych” (Wojdyło & Strzelecki, 1997, s. 7). Zastosowaną metodą badawczą była analiza dokumentów źródłowych, tj. programów partii politycznych, a także ich analiza porównawcza.

Programy polskich partii politycznych w zakresie edukacji – analiza wybranych przykładów

Pierwszym z analizowanych dokumentów jest program Sojuszu Lewicy Demokratycznej wydany w 2017 r. Już w pierwszych słowach części programu tej partii poświęconej edukacji SLD uznał, że jest ona inwestycją i chciał, aby była dostępna w formie bezpłatnej już od etapu przedszkolnego, a także aby była nowoczesna i wolna od indoktrynacji religijnej. Państwo w koncepcji SLD miało stać na straży takiej szkoły, ale aby szkoła spełniała misję edukacyjną i wychowawczą i aby przygotowywała młodzież do życia zawodowego, rodzinnego i społecznego, budowa systemu oświaty miała być rezultatem kompromisu społecznego gwarantującego trwałość przyjętych rozwiązań. Partia była przeciwna zmianom strukturalnym w oświacie, które służyłyby rządzącym jako narzędzie indoktrynacji politycznej. Realizowana w czasie formułowania programu przez SLD reforma oświaty, w opinii polityków tej partii miała dewastować polski system edukacji. Partia uznała, że była nieprzygotowana, nieskonsultowana i nie znajduje społecznej akceptacji. SLD opowiedział się za równym dostępem do powszechnej edukacji dla wszystkich dzieci i był przeciwny klasowej segregacji uczniów. Szkoła miała być ponadto miejscem pomocy materialnej i edukacyjnej dla dzieci i młodzieży. Na podstawie tych twierdzeń SLD zaproponował:

- zwiększenie wydatków na edukację;
- zwiększenie prestiżu zawodu nauczyciela przez zapewnienie dobrych warunków pracy i płacy;
- bezpłatne (minimum 8 godz. dziennie) samorządowe żłobki i przedszkola;
- usunięcie religii ze szkół;
- świecki charakter nauczania i wychowania;
- uznanie *Karty Nauczyciela* za gwarancję zapewnienia bezpłatnej oświacie odpowiedniej jakości;
- ochronę szkół przed prywatyzacją i komercjalizacją;
- wzmocnienie powiązania szkół zawodowych z zakładami pracy, z uwzględnieniem rynku pracy;
- zapewnienie sześciolatkom optymalnych warunków edukacji i opieki (ale według partii o posłaniu dziecka do szkoły powinny decydować fakultatywne konsultacje psychologiczne);
- opiekę lekarską w szkołach i przedszkolach;
- wzmocnienie roli szkolnych bibliotek;
- zmniejszenie liczby uczniów w klasach;
- rzetelną edukację seksualną;
- bezpłatne śniadanie i obiad dla każdego dziecka;
- całodniową opiekę nad uczniami w świetlicach szkolnych (Sojusz Lewicy Demokratycznej, 2017, ss. 18–21).

Dla Unii Pracy, podobnie jak dla SLD, edukacja na odpowiednim poziomie, ujmowana już od okresu przedszkolnego, stanowiła inwestycję w przyszłość. Według słów jej programu z 2014 r. miała być ona konieczna dla wyrównania szans, rozwoju osobistego uczniów i walki z bezrobociem. Trzonem systemu edukacji na wszystkich poziomach miała być szkoła publiczna, powszechnie dostępna, zapewniająca dobre kształcenie, wychowanie, opiekę zdrowotną i socjalną. Partia postulowała powrót do szkół gabinetów dentystrycznych i pielęgniarskich. Uznała, że oświata publiczna może być uzupełniana placówkami niepublicznymi, z zastrzeżeniem, że dziecko nie może być „towarem w gospodarce wolnorynkowej”. Szkoły publiczne powinny być neutralne światopoglądowo i nie mogą być miejscem indoktrynacji wyznaniowej. Zatem to etyka powinna być przedmiotem obowiązkowym. Według UP współczesna szkoła nie

zapewnia młodym ludziom solidnego wykształcenia i przygotowania do czynnego uczestnictwa w społeczeństwie, gospodarce i kulturze, nie kształtuje postaw obywatelskich, nie przygotowuje do realizacji życia w sposób pełny i wartościowy oraz nie spełnia wymogu kształtowania ludzi do pełnienia ról obywatelskich w państwie, opartych na tolerancji i poszanowaniu praw innych ludzi do życia w sposób zgodny z własnymi przekonaniami. Partia krytykowała opinie i praktykę polityczną, zgodnie z którą system edukacji można dowolnie zmieniać i kształtować przez nieprzemysłane zmiany i modyfikacje podejmowane w trybie aktów prawnych, które mają natychmiast przynosić nową jakość. Chciała społecznego, ponadpartyjnego kompromisu w sprawach polskiego systemu kształcenia i wychowania, co proponował także SLD (Unia Pracy, 2014, ss. 6–12).

Polska Partia Pracy – Sierpień’80 również popierała bezpłatne szkolnictwo, ale także żądania płacowe nauczycieli. Opowiadała się przeciw postępującej likwidacji szkół na wsiach i w małych miejscowościach, uznając, że nauczanie w małych klasach, gwarantuje indywidualne podejście do każdego ucznia, a zamykanie szkół jest ograniczaniem dostępu do nich dzieciom z rodzin uboższych. Partia chciała zapewnić dzieciom bezpłatny dojazd do szkół i wyżywienie w sieci szkolnych stołówek, rozwijać sieć bibliotek i czytelni z dostępem do Internetu (Polska Partia Pracy – Sierpień’80, brak daty).

Partia Razem w 2015 r. zapewniała, że będzie dążyć do zatrzymania źle rozumianej optymalizacji sieci szkół, postara się zapewnić dodatkowe finansowanie szkołom z obszarów wiejskich, a także dostęp mniejszych ośrodków do edukacji ponadgimnazjalnej (Partia Razem, 2015, s. 7). Podobnie jak Polska Partia Pracy – Sierpień’80 potraktowała niż demograficzny, uznając go za szansę na poprawę warunków i jakości kształcenia. Według niej mniejsza liczebność klas oznaczać miała więcej czasu i uwagi poświęconej każdemu uczniowi przez nauczyciela. Partia w swoim programie obiecała nauczycielom stabilne warunki pracy i godne wynagrodzenia, a także podniesienie nakładów budżetowych na oświatę do poziomu 6–8% PKB (Partia Razem, 2015, s. 28).

Partia Wiosna rozpoczęła część programu poświęconą edukacji słowami: „Wyrwiemy polskie szkoły z XIX wieku”. Obiecała utwo-

zenie 120 tys. cyfrowych sal lekcyjnych w szkołach podstawowych. Sporo miejsca w programach nauczania chciała poświęcić najnowszym technologiom, zmianom klimatycznym, profilaktyce zdrowotnej, cyberbezpieczeństwu, rozpoznawaniu *fake newsów*. Chciała wprowadzić języki programowania, nowoczesną edukację seksualną, edukację antyprzemocową. Opowiadała się za godnym wynagrodzeniem nauczycieli. Obiecała zarobki początkujących nauczycieli na poziomie minimum 3,5 tys. zł brutto, a nauczycielom dyplomowanym i profesorom oświaty proponowała zarobki na poziomie 6–7 tys. zł. Gwarantowała też bezpłatne wyprawki szkolne, obiady i przeglądy stomatologiczne (Wiosna, brak daty, s. 10).

Część postulatów kolejnej partii – Partii Zieloni – została sformułowana w konwencji ekologicznej. W programie z 2018 r. partia opowiedziała się za upowszechnieniem opieki pielęgniarskiej, lekarskiej, stomatologicznej i psychologicznej w szkołach, powrotem do obowiązkowego wieku szkolnego na poziomie szóstego roku życia, powszechną dostępnością żywności ekologicznej i wegetariańskiej w szkolnych stołówkach, prawem do szkolnych posiłków dla wszystkich dzieci, bezpłatną wyprawką dla uczniów wspierającą najuboższych, zastąpieniem religii w szkołach publicznych etyką i religioznawstwem, zapewnieniem, by szkoły były wolne od symboliki religijnej, wprowadzeniem rzetelnej edukacji seksualnej i antyprzemocowej, wychowania obywatelskiego, zezwoleniem na oficjalne działania w szkołach średnich młodzieżówek partyjnych, przywróceniem do szkół edukacji artystycznej i wiedzy o kulturze, zmianami w podręcznikach, aby pozbawione zostały treści związanych z uprzedzeniami płciowymi, rasowymi, wyznaniowymi i w zakresie orientacji seksualnej, zwiększeniem udziału historii powszechnej i literatury powszechnej w programie nauczania, zwiększeniem czasu edukacji ekologicznej i konsumenckiej, poświęceniem uwagi kształceniu umiejętności i pracy zespołowej, wykorzystywaniem w nauczaniu nowych technologii, wspieraniem talentów, upowszechnieniem szkół demokratycznych, zwiększeniem finansowania bibliotek szkolnych, zatrzymaniem urynkowienia szkół, zwiększaniem wsparcia dla nauczycieli w tym za wzrostem wynagrodzeń nauczycieli, uczynieniem ze szkół na obszarach wiejskich centrów lokalnej społeczności,

wzmocnieniem współpracy między uczelniami a szkołami średnimi, wprowadzeniem nauczania metod i technik upraw ekologicznych w szkolnictwie zawodowym dla rolników, upowszechnieniem możliwości nauczania w systemie nauka–praca w szkolnictwie technicznym (Partia Zieloni, 2018, ss. 40–41).

Polskie Stronnictwo Ludowe uznało, że edukacja jest podstawowym środkiem rozwoju społeczeństwa, a także warunkiem likwidacji ubóstwa i wykluczenia społecznego. Na tej podstawie zaproponowało m.in. dostosowanie kierunków i programów nauczania do potrzeb rynku, współpracę pomiędzy szkołami i zakładami pracy, zapewnienie dostępu do nauki młodzieży z najuboższych środowisk i regionów, stypendia promujące talenty i pracowitość, zmierzanie do poprawienia wynagrodzeń nauczycieli, działania na rzecz bezpieczeństwa młodzieży w szkołach przez ściśle współdziałanie wychowawców z uczniami i rodzicami, stworzenie warunków dla młodzieży do uprawiania sportu i rozwijania talentów, położenie nacisku na naukę języków obcych (Polskie Stronnictwo Ludowe, 2007, s. 7).

Odmienne propozycje miało Stronnictwo Demokratyczne. Partia ta podzielała postulaty innych ugrupowań zmierzające do niwelacji różnic w szansach na zdobycie wykształcenia, ale jej postulaty miały charakter bardziej liberalny i nastawione były na utylitarne traktowanie uczniów w kontekście funkcjonowania gospodarki. SD opowiedziało się za obowiązkiem szkolnym dla sześciolatków, neutralnością światopoglądową szkół, nauką tolerancji i nowoczesnego patriotyzmu, kształtowaniem kapitału społecznego oraz świadomości obywatelskiej i europejskiej młodych Polaków. Proponowało w programach nauczania położyć nacisk na kształtowanie kreatywności i umiejętności zdobywania informacji. Było za zwiększeniem liczby godzin nauczania przedmiotów ścisłych, w tym informatyki, wycofaniem nauczania religii ze szkół publicznych, edukacją seksualną dopasowaną do wieku uczniów, nauczaniem w liceach elementów prawa i filozofii, przywróceniem szkolnictwa zawodowego o profilu odpowiadającym potrzebom rynku pracy, współpracą szkół z podmiotami gospodarczymi. SD chciało znieść *Kartę Nauczyciela* i podwyższyć pensum nauczycielskie, zracjonalizować wydatki w oświacie, zróżnicować wynagrodzenia nauczycieli w zależności od

efektów pracy, podnieść wynagrodzenia dla najlepszych nauczycieli (Stronnictwo Demokratyczne, brak daty). Ostatnie z wymienionych postulatów to propozycje, na które Stronnictwo mogło sobie pozwolić, gdyż nie brało udziału w grze wyborczej, dającej mu realne szanse na poparcie wyborców i możliwość utworzenia reprezentacji parlamentarnej. Dlatego partia ta nie musiała stosować zabiegów socjotechnicznych ani używać demagogicznych haseł, licząc na wsparcie nauczycieli. Zresztą ta grupa zawodowa nie była jej docelowym źródłem poparcia.

Inaczej było z Platformą Obywatelską Rzeczypospolitej Polskiej. Partia ta w programie z 2016 r. uznała, że edukacja „potrzebuje stabilnej i długoterminowej polityki, a nie pochopnych i nieodpowiedzialnych rewolucji. Ale wymaga też mądrych zmian, jeśli chcemy, by nie zniszczono w najbliższych latach szans polskiej młodzieży na rozumienie otaczającego świata oraz możliwości podjęcia przez nią pracy w szybko zmieniającej się gospodarce” (Platforma Obywatelska RP, 2016, s. 25). Platforma chciała, aby szkoły zachowały autonomię, tworzyły wspólnoty nauczycieli, rodziców i uczniów, uczyły nie dla testów, uczyły postaw twórczych, umiejętności indywidualnego oraz zespołowego rozwiązywania problemów, a nie podporządkowania jednej wizji świata. Partia ta sugerowała, aby nauczyciel był otwarty na stosowanie wielu otwartych zasobów edukacji, jego praca została spersonalizowana, tzn. dostosowana do potrzeb konkretnego ucznia, potrafił dotrzeć do talentów i je rozwijać, ale też pomagał tym, którzy tego potrzebują. Szkoła miałyby wyrównywać szanse i dbać o najlepszych. Nauczyciele mieli być lepiej przygotowani i permanentnie mieli doskonalić swoje umiejętności. Platforma chciała jednak lepszej motywacji finansowej dla nauczycieli. W kontekście unowocześnienia metod kształcenia, a także celów nauczania ujmowanych przyszłościowo, PO apelowała: „Już dzisiaj trzeba uczyć kodowania, i to w najwcześniejszych latach edukacji, by ta cyfrowa umiejętność pozwoliła później pracować w nowych warunkach – z maszynami uczącymi się, z robotami. Już dzisiaj trzeba uczyć również empatii, by przyszły pracownik umiał współpracować twórczo z koleżankami i kolegami. Już dzisiaj w dobrych szkołach zawodowych współpracujących z gospodarką i przedsiębiorcami trzeba uczyć fachu, ale

i otwartości na jego zmiany. Już dzisiaj na studiach trzeba się uczyć zarazem konkretnych umiejętności zawodowych” (Platforma Obywatelska RP, 2016, s. 26). W deklaracjach tych dominowały jednak postulaty i życzenia, brak było propozycji konkretnych działań, zmierzających do reform lub stabilizacji systemu oświaty, a także zmiany sytuacji materialnej szkół i nauczycieli.

Odważniejsze postulaty sformułowała partia Nowoczesna. Ona także apelowała o równość szans edukacyjnych i dobrą jakość edukacji. Zapewniała, że zadba o stabilność systemu edukacji, ale jednocześnie deklarowała, że wprowadzi zmiany w systemie oświaty, aby szkoła przygotowywała dzieci do życia, a nie tylko do egzaminów. Chciała, aby pięcioletki obowiązkowo zostały objęte wychowaniem przedszkolnym, zapowiadała modyfikację podstaw programowych. Zapowiadała, że wprowadzi większą liczbę godzin nauki języka angielskiego i klasy dwujęzyczne w szkołach ponadpodstawowych, rządowo-prywatny system stypendiów dla najzdolniejszych dzieci, naukę kodowania i podstawy programowania w szkołach podstawowych, powszechny system profilaktyki przeciwdziałania przemocy i agresji w szkołach, że uczyć będzie wrażliwości i tolerancji, rozszerzy pomoc psychologiczno-pedagogiczną w szkołach. Jak Stronnictwo Demokratyczne chciało znieść *Kartę Nauczyciela*, tak Nowoczesna chciała ją zmienić, aby premiować najlepszych nauczycieli i zwalniać słabych. Chciała zróżnicować pensum zależnie od przedmiotu. Członkowie Nowoczesnej deklarowali się jako zwolennicy rozpoczęcia edukacji przez sześciolatków, ale uznali, że pozostawią rodzicom decyzję o ewentualnym odłożeniu rozpoczęcia kształcenia o rok. Proponowali stworzyć szkolnictwo zawodowe powiązane z lokalnym rynkiem pracy i znieść finansowanie religii w szkołach ze środków publicznych (Nowoczesna, brak daty, ss. 49–51). Postulaty tej partii dotyczące *Karty Nauczyciela* nie mogły liczyć na wsparcie większości nauczycieli. Jej stosunek do tej grupy zawodowej był zatem zbliżony do stanowiska Stronnictwa Demokratycznego. Wiązał się z programem zliberalizowania systemu edukacji, powiązania go z gospodarką i rynkiem, a także urynkowaniem samego zawodu nauczyciela.

Na tle innych partii, najwięcej miejsca w swoim programie tematyce edukacji poświęciło Prawo i Sprawiedliwość. W dokumen-

cie ogłoszonym w 2014 r. partia zapisała odmienne od wcześniej analizowanych propozycje. Przekazywanie przez szkołę wiedzy i umiejętności postulowała łączyć, np. z krzewieniem zachowań moralnych i obywatelskich. W tym względzie współpracę nauczycieli, rodzin i innych wspólnot wspomagać miało państwo, które za jakość i kształt edukacji ponosi szczególną odpowiedzialność. Według tej partii przyszłość Polski zależy od wolnych i suwerennych Polaków, a więc przygotowanych do wolności i suwerenności. PiS chciało zmienić ustrój szkolny. W 2014 r. partia zapowiedziała, że dzieci będą rozpoczynać edukację w wieku 7 lat, a struktura szkolnictwa będzie następująca: szkoła podstawowa – 8 lat, szkoła zawodowa – 3 lata, liceum ogólnokształcące – 4 lata, technikum – 5 lat, liceum uzupełniające – 2 lata, technikum uzupełniające – 3 lata, szkoły policealne, szkoły specjalne przysposabiające do pracy uczniów z określonymi stopniami upośledzenia lub niepełnosprawności – 3 lata. Partia proponowała też zmiany w programie kształcenia i wychowania. Chciała zrezygnacji z testów i aby absolwenci mieli wspólny zasób wiedzy, znajomość wspólnych symboli, odwołań, wyobrażeń, stanowiących o polskiej tożsamości. Partia zwracała uwagę na przywrócenie rangi nauki literatury i historii. Postulowała przywrócenie szkole funkcji wychowawczej w zakresie od stosownego języka i zachowania do obowiązków natury społecznej, moralnej i obywatelskiej. Służyć temu miały różnorakie środki dydaktyczne, np. konkursy, czy wycieczki do Lwowa lub Wilna. Nowe podręczniki miały zostać wyłonione w wyniku otwartego konkursu. Partia zapowiedziała zobowiązanie ministra do opracowania szczegółowych programów nauczania. Szkoły miały zostać odbiurokratyzowane. Zmienić się miał status zawodowy nauczycieli. Partia zapowiedziała w 2014 r., że będą oni pracownikami państwowymi, a więc będą korzystać z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych, podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych. Nauczyciel będzie miał prawne instrumenty egzekwowania dyscypliny na lekcjach i gwarancję trwałości wystawianych przez siebie ocen. Zmienić się miał także system kształcenia kandydatów na nauczycieli (*Prawo i Sprawiedliwość*, 2014, ss. 129–134). W samych szkołach miał być systematycznie kontrolowany stan zdrowia uczniów, którzy mieli

zostać objęci opieką lekarza i pielęgniarki oraz stomatologa (Prawo i Sprawiedliwość, 2014, s. 111). Część postulatów tej partii z 2014 r. stała się przedmiotem reform systemu edukacji przeprowadzonych w kolejnych latach, inne zaś nie zostały jeszcze zrealizowane. Partia nie wspominała w tym dokumencie o likwidacji lub zmianie *Karty Nauczyciela*.

Krańcowo odmienne propozycje zaprezentowała w swoim programie z 2015 r. Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja. W opinii polityków tej partii państwo powinno wycofać się z prowadzenia i finansowania działalności w zakresie oświaty i wychowania, a infrastrukturę przekazać podmiotom, które przejmą te zadania. Mienie służące do prowadzenia zajęć według partii KORWiN powinno zostać sprywatyzowane. Nadto należy znieść obowiązek edukacji, ponieważ jego efektem jest promowanie do kolejnych klas nawet najgorszych uczniów, a to skutkuje spadkiem poziomu nauczania. Partia zastrzegła, że nawet w obecnym stanie konstytucyjnym państwo powinno zapewniać finansowanie edukacji wyłącznie osobom niepełnoletnim. Przez okres finansowania przez państwo edukacji, wydatki na edukację powinny być równe na każde dziecko i przekazywane rodzicom w formie bonu. Bon uprawniałby do finansowania wychowania dzieci oraz do kupowania usług edukacyjnych od zorganizowanych placówek edukacyjnych lub np. korepetytorów, szkółek przydomowych, parafialnych. Z kolei o zasadach kształcenia dzieci powinni decydować wyłącznie rodzice, a nie politycy. KORWiN postulowała zniesienie *Karty Nauczyciela* z zastrzeżeniem, że w okresie przejściowym powinna nastąpić rekompensata utraty ewentualnych praw nabytych nauczycieli. Należy także znieść wszelkie regulacje ograniczające swobodę umów zawieranych między szkołą a nauczycielem. Zlikwidować należy także system awansów zawodowych nauczycieli (Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja, 2015, s. 30).

Znacznie bliższe propozycjom PiS niż postulatami KORWiN były założenia programowe Prawicy Rzeczypospolitej. Ta partia w programie z 2009 r. szczególnie znaczenie przywiązywała do wartości moralnych kształtowanych w szkole. Część programu poświęconą tej problematyce określiła mianem polityki wychowawczej, a nie

edukacyjnej. Uznała, że wychowanie szkolne musi być oparte o jednoznaczny system wartości moralnych, co miało znaczyć, że szkoła powinna uczyć miłości do Polski, współczucia, solidarności, odwagi, wytrwałości, odpowiedzialności osobistej. Prawica zaproponowała powrót do stroju szkolnego, który powinien budować poczucie solidarności i przynależności wobec wspólnoty szkolnej, co, jak można domniemywać, miało być etapem w kształtowaniu postaw patriotycznych. Podobnie jak PiS partia zamierzała powierzyć istotną rolę nauczaniu historii, literatury narodowej i europejskiej, a także nauczaniu religii dla młodzieży korzystającej z tego prawa, które powinno być traktowane na równi z innymi przedmiotami. Dla Prawicy religia to fundament życia duchowego i część kultury. Z tym wiązał się także postulat obrony autorytetu nauczycieli religii, ale i innych nauczycieli. Ci z kolei powinni stawiać wymagania uczniom, egzekwować ich niespełnianie, np. usunięciem ze szkoły, jeśli łamią zasady życia szkolnego. Szkoła, według Prawicy, musi bowiem uczyć odpowiedzialności. Partia chciała także wzmocnić rangę nauczania matematyki, tradycyjnej humanistyki, muzyki, nauczać łaciny i klasycznego kanonu literatury. Proponowała wprowadzić możliwość nauki w korpusach kadetów dla młodzieży zainteresowanej służbą wojskową. W opinii polityków tej partii szkoła musi przeciwdziałać obniżeniu poziomu kultury i demoralizacji młodego pokolenia oraz powodować przygotowanie młodego człowieka do wyzwań życia dorosłego i życia odpowiedzialnego (Prawica Rzeczypospolitej, 2009, ss. 31–32).

Myśl narodowa determinowała z kolei program Ruchu Narodowego opracowany w 2016 r. Partia ujęła swoje postulaty w następujący sposób:

- wprowadzenie bonu oświatowego w celu zwiększenia konkurencji między szkołami, także prywatnymi, i podwyższenia poziomu nauczania;
- wsparcie dla szkół w małych gminach;
- wsparcie dla edukacji domowej, gdyż rodzice w domu częściej praktykują wychowanie w duchu wartości konserwatywnych, chrześcijańskich i patriotycznych;
- uproszczone zasady powołania małych szkół;

- dopuszczenie konserwatywnych modeli edukacyjnych w tym nauczania filozofii, sportów walki czy łaciny;
- przywrócenie dyscypliny w szkole, a więc kar dyscyplinarnych nakładanych na uczniów i rodziców, np. ukarania ucznia nakazem pozostawania po lekcjach, pracami społecznymi, nałożeniem kary finansowej;
- zwiększenie poziomu średniego wykształcenia ogólnego;
- wprowadzenie jednolitej nauki historii;
- treningi funkcjonalne jako podstawowy element na lekcjach w-f, rozwijające ogólną sprawność fizyczną;
- przywrócenie lekcji przysposobienia obronnego;
- ochrona dzieci przed demoralizacją, w tym dewiacjami seksualnymi i *gender* (według Ruchu Narodowego nauczycielami nie powinny być osoby o zadeklarowanej odmiennej orientacji seksualnej);
- wychowywanie do życia w rodzinie;
- odbudowa szkolnictwa zawodowego i specjalistycznego;
- przywrócenie egzaminów wstępnych na studia;
- odbudowa prestiżu zawodu nauczyciela i odbiurokratyzowanie edukacji;
- powrót do klasycznego modelu kształcenia i pracy nauczyciela (Ruch Narodowy, 2016, ss. 80–87).

Zakończenie

Analiza porównawcza programów wymienionych partii politycznych wskazuje, że różnice pomiędzy ich postulatami dotyczą przede wszystkim *Karty Nauczyciela*. Pierwsze z przytaczanych partii nie wspominały o niej, co może znaczyć, że zostałaaby zachowana, inne proponowały jej zmiany, a mniejszością były partie chcące jej likwidacji. Ponadto niektóre partie sugerowały podwyższenie prestiżu nauczycieli, np. poprzez zwiększenie ich uprawnień i płac, inne chciały urynkowienia zawodu nauczyciela. Różnica dotyczyła też stanowisk wobec wartości przekazywanych w procesie nauczania w szkołach. Partie tzw. prawicy kładły nacisk na wartości narodowe

i chrześcijańskie, na moralność i dyscyplinę, a także opowiadały się za nauczaniem religii w szkołach, były przeciwne pluralizmowi orientacji seksualnych w szkole i *gender*, a partie tzw. lewicy i partie liberalne uznały konieczność nauczania obywatelskości i tolerancji, a niektóre z nich religię chciały zastąpić etyką. Inna różnica dotyczyła ingerencji państwa w edukację. Niektóre partie żądały utrzymania państwowego systemu oświaty, opowiadały się za rozpoczynaniem nauki przez siedmiolatków, inne chciały system oświaty sprywatyzować, częściowo lub całkowicie i proponowały rozpoczynanie edukacji przez sześciolatków. Wreszcie istotne różnice dotyczyły przedmiotów nauczanych w szkołach. Partie o profilu narodowym i konserwatywnym podkreślały rolę historii w nauczaniu, a partie liberalne sugerowały ukierunkowanie nauczania na przedmioty związane z informatyką i językami obcymi. Partia ekologów swój program sporządziła opierając się na wartościach ekologicznych.

Bibliografia

- Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja. (2015, 17 Października). Dumna, bogata Polska. *Partia KORWiN*. Pobrano z lokalizacji <https://www.partiakorwin.pl/program.pdf>.
- Łukasik-Gębska, S. (2016). Koncepcje edukacji w programach wyborczych wybranych polskich partii politycznych z 2011 i 2015 roku. *Spoleczeństwo. Edukacja. Język*, 4, ss. 53–62.
- Łukasik-Gębska, S. (2018). Problematyka edukacji w programach wyborczych polskich partii politycznych w 2015 roku. W: G. Radomski, M. Strzelecki & K. Sopolńska (red.), *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku* (369–383). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Nowoczesna. (brak daty). Program Nowoczesna Polska dla każdego. *Nowoczesna*. Pobrano z lokalizacji <https://nowoczesna.org/program/>.
- Partia Razem. (2015). Inna polityka jest możliwa. Program wyborczy. *Razem*. Pobrano z lokalizacji http://partiarazem.pl/wp-content/uploads/2015/10/program_wyborczy.pdf, 8.07.2019.
- Partia Zieloni. (2018). Program 2018. Ekologicznie, demokratycznie, solidarnie. *Partia Zieloni*. Pobrano z lokalizacji <https://partiazieloni.pl/program/>.

- Platforma Obywatelska RP. (2016, 2 Października). Polska obywatelska 2.0. *MamPrawoWiedziec.pl*. Pobrano z lokalizacji <https://mamprawowiedziec.pl/file/271178>.
- Polska Partia Pracy – Sierpień’80. (brak daty). Program Godność i Praca. *Internet Archive Wayback Machine*. Pobrano z lokalizacji <https://web.archive.org/web/20170602204418/http://www.partiapracy.pl/?skelMod=ModContent&a-id=75&mmid=367>.
- Polskie Stronnictwo Ludowe. (2007, 15 Kwietnia). Deklaracja programowa. Stawiamy na normalność – Polska lepszych szans. *Money.pl*. Pobrano z lokalizacji <http://www.money.pl/u/file.php?id=5522>.
- Prawica Rzeczypospolitej. (2009). Silna Polska dla cywilizacji życia. Założenia polityki Prawicy Rzeczypospolitej. *Prawica Rzeczypospolitej*. Pobrano z lokalizacji <http://prawicarzeczypospolitej.org/index.php?id=partia&dzial=cywilizacja>.
- Prawo i Sprawiedliwość. (2014). Program. *PiS Prawo i Sprawiedliwość*. Pobrano z lokalizacji <http://pis.org.pl/dokumenty>.
- Radomski, G. red. (2019). *Problematyka edukacji w polskiej myśli politycznej po 1989 roku*. Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie.
- Ruch Narodowy. (2016, 10 Grudnia). Program Ruchu Narodowego Suwerenny naród w XXI wieku. *Ruch Narodowy*. Pobrano z lokalizacji <https://ruchnarodowy.net/program/>.
- Słodkowska, I. red. (2018). *Wybory 2015. Partie i ich programy*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Sojusz Lewicy Demokratycznej. (2017). Przywrócimy normalność. Godne życie, Sprawiedliwa i normalna Polska. Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Materiał do dyskusji wewnątrzpartyjnej. *SLD*. Pobrano z lokalizacji <https://sld.org.pl/program/dokumenty>.
- Stronnictwo Demokratyczne. (brak daty). Program. *Stronnictwo Demokratyczne*. Pobrano z lokalizacji <http://sd.pl/program/edukacja-i-kultura/>.
- Unia Pracy. (2014). O godne życie człowieka i integrację społeczną. *Unia Pracy*. Pobrano z lokalizacji https://www.uniapracy.org.pl/images/Program_UP.pdf.
- Wiosna. (brak daty). Nowa umowa dla Polski. *Wiosna*. Pobrano z lokalizacji <https://wiosnabiedronia.pl/program>.
- Wojdyło, W. & Strzelecki, M. (1997). Wstęp. W: W. Wojdyło & M. Strzelecki (red.), *Wychowanie a polityka. Tradycje i współczesność* (7–8). Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Education as an Subject of Interest of Polish Political Parties in the Second Decade of the 21st Century. Analysis of Selected Election Programmes

Summary: The aim of this article is to reflect on the pluralism of plans and projects of the school education system in Poland at the end of the second decade of the 21st century and the positions of political parties regarding reforms of children's and youth education. The hypothesis of the research in the article is the assumption that the electoral programmes of Polish political parties are characterized by a plurality of educational visions. They often are proposals for reforms adapting education to the tasks of the modern economy, market and social changes. The research method used in the article is the analysis of source documents, i.e. political party programmes, as well as their comparative analysis. The programmes of 14 political parties, valid in the second decade of the 21st century, were analyzed. These were in the order: Democratic Left Alliance (SLD), Labor Union (UP), Polish Labor Party – August 80 (PPP-S'80), Party Together, Spring, Green Party, Polish People's Party (PSL), Democratic Party (SD), Civic Platform (PO), Modern Party, Law and Justice (PiS), Coalition of the Restoration of the Republic Freedom and Hope (KORWiN), Right Wing of the Republic, National Movement (RN).

Keywords: political party, electoral programme, education, reform, teacher, student